

MĂDĂLINA STRECHIE

**CONDIȚIA FEMEII
ÎN CADRUL FAMILIEI ROMANE
DE ORIGINE ECVESTRĂ
ÎN PERIOADA PRINCIPATULUI**

Ediția a II-a

**EDITURA UNIVERSITARIA
Craiova, 2012**

Referenți științifici:

Prof.univ.dr. h.c.mult. VLADIMIR ILIESCU

Cercet.șt.princ.dr.I LIVIA BUZOIANU

Prof.univ.dr. TEODOR SÂMBRIAN

Prof.univ.dr. LUCREȚIU MIHĂILESCU BÎRLIBA

Președinte Comisie Doctorat Prof.univ.dr. ION PĂTROI

Copyright © 2012 Universitaria

Toate drepturile sunt rezervate Editurii Universitaria

Descrierea Cip a Bibliotecii Naționale a României

STRECHIE, MĂDĂLINA

**Condiția femeii în cadrul familiei romane de
origine ecvestră în perioada principatului / Mădălina**

Strechie. - Ed. a 2-a - Craiova : Universitaria, 2012

Bibliogr.

ISBN 978-606-14-0444-5

Apărut: 2012

Tipografia Universității din Craiova

Str. Brestei, nr.156A, Craiova, Dolj, România

Tel.: +40 251 598054

Tipărit în România

Capitolul I

ORDINUL ECVESTRU: ISTORIE ȘI DEZVOLTARE

1.1 DEFINIȚIA SOCIALĂ A ORDINULUI ECVESTRU

Denumirea de ordin, *ordo* în latină, impune niște definiții lingvistice și sociologice. Le-am selectat pe cele pe care studiul nostru le-a considerat cele mai aplicabile din punct de vedere social.

*Ordin s.m, categorie de ființe, de lucruri, de fapte, clasate după specificul lor. Special, în Antichitate, ordinul ecvestru-clasa cavalerilor la Roma (trad.n.).*¹

În rândul oamenilor liberi existau clase diferite ca rezultat al originii sociale sau averii, de altfel se cuvine să vorbim mai degrabă de ordin decât clasă socială, deoarece cuvântul *ordo* implică o definiție și o recunoaștere oficială care au existat efectiv.

Ordo equester numele și originea lui provin de la o clasificare militară și este în legătură cu organizarea serviană a celor 193 de centurii.²

Ordinele sunt clase economice și sociale, după cum atestă censul cerut. Sunt categorii funcționale, constrânse în cariere reglementate în serviciul statului, fiecare *ordo*, oferă

¹ *** *Dictionnaire encyclopédique de la langue française LE MAXIDICO*, Éditions de la Connaissance, Clé, Paris, 1997, p.782.

² *** *Larousse Dicționar de civilizație romană*, Jean-Claude Fredouille, profesor la Universitatea Paris X-Nanterre, traducere de Șerban Velescu, Editura Univers Enciclopedic, București, 2000, pp.52-53.

onoruri vizibile, *ornamenta*, oficial pentru cavaleri începând cu *Lex Visellia* din anul 24 p. Chr.³

Se poate vorbi de ordine la Roma începând cu secolul al III-lea a.Chr., când încep să se distanțeze două facțiuni esențiale bazate pe cens: una având funcții juridice destinate celor bogați și alta cu funcții fiscale destinate cavalerilor. În anul 123 a.Chr., începe să devină un proces ireversibil iar cele două facțiuni să-și împartă puterea. Atribuțiile fiscale devin monopolul cavalerilor, iar senatorii încep să se ocupe cu treburile politice; fiind un fel de separare a puterilor „*avant la lettre*”⁴

Ordo fiind de fapt un corp, o clasă, un rang, dacă acceptăm definiția lui Titus Livius, despre condițiile care se cereau pentru cavaleri: „...*Cea de-a doua clasă care îi conținea pe cei ale căror cens era peste 100000 sesterți, până la 65000, și se compunea din 20 de centurii de tineri și bătrâni. Armele lor erau la fel ca a primei clase, dar nu aveau armură...*”⁵

Definițiile lui *ordo*, drept clasă a societății romane, demonstrează de fapt justețea spuselor lui Titus Livius, *ordo* fiind o realitate socială, parte constitutivă a societății romane. Definițiile sale sunt multiple dar cele de reținut sunt cele sociologice. Lingvistic, cuvântul se prezintă astfel: „*Ordo, inis, s.m., 1. șir, rând; 2. (mil.) rând (de soldați), linie; 3. centurie; 4. (rang de) centurion; 5. clasă socială, ordin; 6. (fig.) ordine.*”⁶ Așadar implică mai ales o latură militară, just în

³ Marcel Bordet, *Istoria Romei Antice*, Traducere: Maria Ivănescu, Editura Lider, București, p.296.

⁴ Claude Nicolet, *Le métier de citoyen dans la Rome Républicaine*, Édition Galimard, Paris, 1976, p.13.

⁵ *Ibidem*, p.14.

⁶ Gehorghe Guțu, *Dicționar latin-român*, ediție revăzută și completată, Editura Științifică, București, 1993, p.285.

cazul cavalerilor, iar prin analogie noțiunea s-a extins și asupra clasei aristocratice, care își pierde treptat apelativul de patricieni în favoarea apelativului *ordo senatorius*.

Pentru a înțelege mai bine ce era de fapt *ordo*, avem nevoie de definiția sociologică privitoare la clasa socială. Ea este complexă cuprinzând mai multe definiții pe care le-am selectat, redându-le în studiul nostru pe cele mai importante.

*„Clasa socială este o grupare la scară mare de oameni, care împărtășesc resurse economice comune, care influențează puternic stilul de viață. Clasa unui individ poate fi dobândită. Posesiunea averii împreună cu ocupația reprezintă temeiurile principale ale deosebirilor de clasă.”*⁷

Astfel, fiind o clasă socială, *ordo* este: *„o formă de stratificare în care apartenența la diferite grupuri sociale și relațiile dintre acestea sunt determinate în primul rând de criterii economice. Sunt grupuri sociale dispuse ierarhic într-un sistem social în care se definesc unele în raport cu altele și nu ca entități separate.”*⁸

Cavalerii formau într-adevăr un grup social fiind parte constitutivă a stratificării sociale romane, care nu era altceva, decât: *„dispunerea ierarhică a unui set de grupuri sociale pe o scală constituită pe baza unuia sau mai multor criterii.”*⁹ Principalele criterii ale unei clase sociale sunt: *„status honor estimare socială a prestigiului...; se sprijină întotdeauna pe distanță și excludere... Prestigiul este cel care întemeiază stările, situația sau grupurile de status pe când factorul, care*

⁷ Anthony Giddens, *Sociologie*, Ediția a III-a, traducere de Radu Săndulescu și Vivia Săndulescu, Central European University Press, Editura Bic All, București, 2001, pp.266-267.

⁸ *** *Dicționar de Sociologie*, coordonatori Cătălin Zamfir, Lazăr Vlăsceanu, secretariat Alfred Bulai, Editura Babel, București, 1998, p.99.

⁹ *Ibidem*, p.606.

crează clasele este interesul economic."¹⁰ Factorul economic, este principala diferență în societatea romană și implică: „*două dimensiuni majore ale clasei sociale: proprietatea și controlul.*”¹¹

Tocmai aceste dimensiuni, se observă foarte bine în societatea romană prin existența celor două ordine: *ordo senatorius* și *ordo equester*, astfel, dacă unul avea proprietatea funciară, celălalt avea controlul economic, fiecare dintre ele avea rolul său în politica și în economia romană corespunzând „*unor însușiri și profesii speciale, fiind bazate pe conștiința de interese comune...la romani clasele sunt în principal deosebite după avere, diferența dintre avere și venit.... Clasa socială este o grupare de oameni bazată pe interese și funcțiuni sociale identice, o organizație de oameni în vederea exercitării unor anumite funcțiuni sociale.*”¹²

Fiecare dintre aceste două ordine avea rolul său bine stabilit în cadrul societății romane, prin reforma censitară din timpul regalității aveau obligații militare diferite dacă ne gândim la numărul de centurii pe care trebuia să le înarneze fiecare dintre ele sau la onorurile politice, censul sau la participarea la viața civică.

Fiecare avea felul său de avere „*unul din parametrii evaluării prestigiului social al indivizilor.*”¹³

Noțiunea de prestigiu contribuie și ea la definirea drept clasă socială a lui *ordo equester*, deoarece membrii ordinului,

¹⁰ *Ibidem*, p.551.

¹¹ *Ibidem*, p.225.

¹² Petre Andrei, *Sociologie generală*, Ediția a IV-a, colecția Collegium-Sociologie, Editura Polirom, Fundația Academică „Petre Andrei”, Iași, 1999, pp.352-357.

¹³ Dumitru Otovescu, *Probleme fundamentale ale Sociologiei*, Editura Scrisul Românesc, Craiova, 1997, p.182.

puteau moșteni acest privilegiu prin naștere sau îl puteau obține, datorită unor merite personale, prestigiul fiind: *„atribuit social prin simpla moștenire a unor tradiții și prin ocuparea unor poziții (statusuri) sociale sau poate fi dobândit personal prin realizarea cu succes a unor activități cu rezonanță socială...Factorul care produce cea mai obișnuită ierarhie a prestigiului individual și social este ocupația...”*¹⁴

Pentru definiția a ceea ce reprezintă ordinul ecvestru, trebuie să ținem seama, că, potrivit teoriilor sociologice, el este una din stările sociale unde: *„...exista diviziunea muncii sociale, a veniturilor, inegalitatea deținerii averii, modurile de viață, comportamente culturale, sau chiar deosebiri în ierarhia autorității morale...este definită de raporturile de putere, de mijloacele de gestiune..”*¹⁵

Regimul politic roman era unul al castelului social, (cele de luat în seamă, erau cele două categorii social-politice din vârful ierarhiei sociale: membrii ordinului senatorial și cei ai ordinului ecvestru), pentru că se întâlnesc trăsăturile castelului, în acțiunea lor în cetate; *„ persoanele sunt ierarhizate ereditar în câteva categorii definite în mod legal, consacrate politic și specializate funcțional...”*¹⁶

Ierarhia socială a Romei ordinului avea drept mod de ordonare a categoriilor sociale, *„repartizarea puterii,*

¹⁴ ****Dicționar de Sociologie*, coordonatori Cătălin Zamfir, Lazăr Vlăsceanu, secretariat Alfred Bulai, Editura Babel, București, 1998, pp.443-444.

¹⁵ ****Larousse. Dicționar de Sociologie*, Coordonatori: Raymond Boudon, Philippe Besnard, Mohamed Cherkaoui, Bernard-Pierre Lécuyer. Traducere Maria Țuțuianu. Completări privind sociologia românească dr. Maria Larionescu, Editura Univers Enciclopedic, București, 1996, p.54.

¹⁶ *Ibidem*, p.42.

prestigiului și bogăției...bunurile menționate constituie în mod inevitabil miza concurenței dintre membrii societății."¹⁷

Configurația claselor și categoriilor existente care se deosebesc după modul de constituire și funcționare, se află în raporturi de interacțiune și interdependență, adică structură de clasă. De asemenea clasele se pot împărți în clase posedante, care dețin bogățiile și clasele de achiziție care au monopolul asupra unor servicii și șansele cele mai ridicate de acces la putere. În cadrul lor găsim și stratificare socială, bazată pe anumite criterii precum bogăția-averea, puterea, prestigiul, cultura, educația, profesia și venitul care pot fi tratate în corelație sau în raporturi de competitivitate.¹⁸

În orice sistem social există o anumită ierarhie de status-uri, legate strâns cu stratificarea socială, organizarea politică, administrativă, militară. Fiecare tip de societate impune un anumit tip de criteriu de clasificare precum: nașterea sau ereditatea socială, moștenirea, puterea politică, militară, bogăția, cultura etc.¹⁹

Status-ul, locul pe care îl ocupă un anume individ, un grup sau o clasă socială, într-un sistem micro sau macro-social, la un moment dat și din care decurg anumite drepturi ori datorii. Status-ul general cuprindea status-uri de ordin familial, profesional, ocupațional, cetățenesc, religios.²⁰

De asemenea status-ul putea fi status atribuit, prin forța lucrurilor, adică, naționalitatea, sexul, averea. Se întâlnește și status dobândit, obținut de individ prin eforturile sale, status-ul profesional. Status-ul profesional în societățile bazate pe caste,

¹⁷ *Ibidem*, pp.128-129.

¹⁸ Dumitru Otovescu, *Sociologie Generală*, Colecția Sociologie contemporană, Ediția a II-a, Editura Beladi, Craiova, 2005, pp.356-365.

¹⁹ *Ibidem*, p.229.

²⁰ *Ibidem*, p.226.

este impus ereditar și se exprimă printr-o anumită simbolistică specifică, fapt ce ilustrează status-ul caracteristic categoriilor sociale.²¹

Societatea este un ansamblu integrat de unități, instituții și procese sociale „*conduite colective prestabilite*”²²

Voi demonstra că ordinul ecvestru se înscrie în aceste definiții sociologice, mai ales că regimul politic roman era unul al claselor sociale, două erau cele mai importante, de fapt ele compuneau ierarhia socială: ordinul senatorial și ordinul ecvestru. Ordinele romane își împart puterea, averea și prestigiul, însă, datorită extinderii teritorial-politice ale Romei cavalerii vor depăși atât averea cât și puterea senatorilor, pe care însă nu-i pot depăși în prestigiu. Ele corespund foarte bine definiției claselor sociale.

Ordinul ecvestru își împărțea cu ordinul senatorial aceste caracteristici generale ale claselor sociale. Cavalerii erau datorită administrației imperiale atât clasă posedantă cât și clasă de achiziție, având practic monopolul asupra finanțelor romane.

Ordinul deținea așadar și un prestigiu social, adică aveau o anumită considerație, un anumit rol, adică aspectul dinamic al status-ului, exercitarea, aplicarea efectivă a drepturilor și obligațiile prevăzute de status, în raport cu alte persoane sau instituții.

Status-ul cavalerilor romani era atât de natură familială dar și extra familială. Adică îl puteau moșteni cum de altfel se întâmplă în majoritatea cazurilor, rangul de cavaler se moștenește, la fel ca și cel de senator, în același timp ei puteau să dobândească un status profesional, superior condiției lor sociale, dacă ne gândim la *homines novi*, sau la *primipili*, foști

²¹ *Ibidem*, pp.227-229.

²² *Ibidem*, p.250.